

Nummer 13 | 14 mei 2008

BinnensteBuiten

Article 12

Het onzichtbare zichtbaar maken

De AIVD en kunst; geen voor de hand liggende combinatie. Maar kunstenaar Jill Magid sprak met medewerkers die hun werk normaal gesproken in anonimiteit doen. Mét medeweten van de AIVD. Het resultaat: een bijzonder kunstproject, en een zoektocht naar het menselijke gezicht van de inlichtingen- en veiligheidsdienst. Foto: Jeroen de Jong

Aanleiding voor het kunstproject was de recente verhuizing van de dienst naar een groter pand in Zoetermeer. De Amerikaanse kunstenaar Jill Magid (1973) kreeg opdracht een kunstwerk te maken voor dit nieuwe gebouw. Het verzoek is uitgedomd in het conceptuele kunstwerk 'Article 12', genoemd naar een artikel uit de Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten. En om dit project te kunnen realiseren, heeft

Magid de afgelopen drie jaar achttien ontmoetingen gehad met AIVD-medewerkers.

Ook in haar andere werk probeert Magid steeds een intieme relatie met onpersoonlijke organisaties aan te gaan. Die fascinatie voor verborgen informatie en de mensen die daar achter zitten, vormen haar belangrijkste inspiratiebron. Zo trok zij voor een eerder project lange tijd met een New Yorkse politieagent op. En in 2004 zwierf zij, gekleed in een opvallende rode jas, gedurende 31 dagen langs beveiligingscamera's van

de stad Liverpool, een verleidingsspel spelend met de beveiligingsinfrastructuur. Tegen *de Volkskrant* zei ze onlangs over haar werk: 'Ik ga op zoek naar intimiteit, naar het menselijke. Ik vind het interessant dat een camerasysteem of de inlichtingendienst in de maatschappij als vanzelfsprekend zijn, zonder dat mensen echt weten hoe het in elkaar zit. Ik wil dat onzichtbare zichtbaar maken.'

Learn Burn

De AIVD heeft het zich met het geven van de opdracht aan Magid niet gemakkelijk gemaakt. Het werk van de dienst is immers met veel geheimhouding omgeven. Buitenstaanders horen niet te weten wie de medewerkers zijn en al helemaal niet hoe het privéleven van die medewerkers eruit ziet. Want vooral dat laatste interesseert Magid. Tijdens de gesprekken die zij met de medewerkers voerde, ging het niet over het operationele werk maar vooral over hun gezinsleven, huwelijksproblemen, affaires en over hoe het is om altijd in het geheim je werk te moeten doen. De medewerkers waren van tevoren geïnformeerd over het project door middel van een filmpje op intranet. 'Ze heeft met AIVD'ers uit allerlei geleidingen gesproken', vertelt persvoorlichter Miranda Havinga van de afdeling Communicatie. 'Daar zaten heel verschillende mensen bij, dus niet alleen specifiek de mensen die het geheime veldwerk doen.' Eerder benadrukte haar collega Theo Postma in *de Volkskrant* al het belang dat de AIVD hecht aan openheid: 'We willen graag dat een menselijk en realistisch beeld van onze organisatie ontstaat.'

Het project van Magid is gefinancierd met geld van de Rijksgebouwendienst. Als de rijksoverheid ergens een nieuw gebouw neerzet of als een gebouw

ingrijpend wordt gerenoveerd, wordt 0,5 tot 2 procent van het budget besteed aan kunst. Bij het nieuwe gebouw van de AIVD gaat het om 2 procent. Huib Haye van der Werf, adviseur beeldende kunst bij Atelier rijksbouwmeester, begeleidde het project. 'Het is heel dapper dat de AIVD dit heeft gedaan. Een kunstenaar toegang geven tot de geheime dienst, dat is een spannende combinatie. Er is geen land ter wereld waar dit zou kunnen. Daar kunnen we best trots op zijn. Ik weet niet of ze het zelf beseffen maar de AIVD heeft daarmee echt een risico genomen. Jill heeft kennisgemaakt met achttien medewerkers, weet persoonlijke dingen van hen. Ik hoop dat de AIVD zich dat heeft gerealiseerd. Bij een kunstenaar als Jill is een kunstwerk namelijk nooit af. 'Article 12' is voor haar al begonnen op het moment dat ze haar voorstel schreef en loopt nog steeds door. Niet officieel natuurlijk, maar het wordt onderdeel van haar hele werk als kunstenaar: al haar projecten hebben een link met elkaar. Ook alle publiciteit rond de tentoonstelling en de reacties daarop van de AIVD zijn in feite voortzettingen van het project. Je weet nooit wat er verder nog komt.'

Het voorlopige resultaat van 'Article 12' is tot en met 15 juni te zien bij Stroom Den Haag, centrum voor kunst en architectuur. Of beter gezegd: het is daar te ervaren. Magid maakt namelijk conceptuele kunst. Dat betekent dat het idee van waaruit het kunstwerk is ontstaan, het belangrijkste is. Het gaat dus niet zozeer om het maken van een mooi schilderij of een fraaie vorm maar om het ontwikkelen van de gedachte die er achter zit. Taal speelt bij dat soort kunst dan ook een belangrijke rol. Dat merk je meteen als je de tentoonstellingszaal betreedt. Aan een diagonale wand, die de ruimte in tweeën deelt, zijn negen zeefdrukken opgehangen met daarop citaten uit *Cockpit* van Jerzy Kosinski, een boek dat gaat over *The Hummingbirds*, een groep geheimagenten. Met een marker heeft Magid op de zeefdrukken een aantal gecensureerde passages aangegeven. Ook zijn er geprinte beschrijvingen van spionnen. En beneden in de kelder hangen twee banieren waarmee Magid de geheime dienst vraagt opgeleid te worden als spion. Haar verzoek is doorspekt van termen en uitdrukkingen die zij in de gesprekken met de AIVD'ers heeft opgevangen, maar bevat ook passages als 'Agent love me' en 'Take me into your warm bath'.

Een buitenbeentje tussen al die teksten is het bronzen beeld *The Shepherd*, een weergave van hoe de AIVD zichzelf ziet, namelijk als hoeder over de veiligheid. Maar omdat een van de medewerkers Magid vertelde dat CIA-agenten soms gezien worden als cowboys, liet de kunstenaar het beeld maken door een cowboy. Gevolg: de herder in het beeld ziet er wel erg als een cowboy uit. Maar de meeste indruk maakt de installatie 'I Can Burn Your Face'. De titel is binnen de veiligheidsdienst een uitdrukking voor een agent van wie de identiteit

bekend is en die daardoor niet langer bruikbaar is. In een afgeschermd donkere hoek zijn op de grond zes groepen in neon geschreven woorden neergezet. Ze dragen namen als Former Committee Head, Vincent II, Vincent IV, Miranda II, Miranda III, Miranda V. Codenamen die ontleend zijn aan de namen van Miranda Havinga en het voormalige hoofd van de afdeling Communicatie, Vincent van Steen. Zij verbeelden het gezicht van de dienst

'Er is geen land ter wereld waar dit zou kunnen'

naar buiten. De persoonskenmerken die de neonwoorden beschrijven, zijn zo niet tot andere AIVD'ers terug te leiden. Doordat het vuurkleurige neonlicht van de woorden erg flikkert, lijken de teksten echt in brand te staan. Zo erg, dat het op den duur pijn doet aan je ogen. Bovendien knisperen de neonbuizen alsof het echte vlammen zijn.

Vraag is in hoeverre Magid met haar project nu werkelijk een tip van de sluier oplicht. Weten we na het zien van de expositie nu echt meer over de medewerkers? Behalve dat er medewerkers zijn die, zoals uit de teksten van het neonkunstwerk blijkt 'deep wrinkles', 'green eyes' of een 'cynical world view' hebben?

Miranda Havinga grinnikt: 'Eigenlijk is het er alleen maar geheimzinniger op geworden. Ze is naar mijn smaak

vooral blijven steken in haar eigen perceptie.' Huib Haye van der Werf van Atelier Rijksbouwmeester ziet het anders: 'Jill heeft het werkelijke gezicht van de AIVD weergegeven. De manier waarop ze dat heeft gedaan maakt nieuwsgierig, je wilt meer weten.' [BvdG]

De tentoonstelling 'Article 12' van Jill Magid is tot en met 15 juni te zien bij Stroom Den Haag, Hoge Wal 1-9. Open: woensdag tot en met zondag van 12 tot 17 uur. Op www.stroom.nl is meer informatie te vinden over de tentoonstelling, op www.jillmagid.net over de kunstenares.